

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 09.12.20

Verdensveven

Engelsk: “World Wide Web”, forkortet WWW (eller W3). Åpnet for allmennheten i 1993.

Verdensveven inngår som en av tjenestene i Internett, et enormt nett av datamaskiner som sprang ut av forskningsmiljøer ved universiteter i USA og av militær forskning under den kalde krigen i siste halvdel av 1900-tallet. “Den første ideen om et interaktivt nettverk der enkeltmiljøer og individer kunne kobles sammen via en datamaskin, sto forskeren J. C. R. Licklider bak. Licklider jobbet i ARPA fra 1962 til 1964, og hadde en idé om et intergalaktisk nettverk av datamaskiner. [...] Det er likevel ikke før nettleserne kommer i første halvdel av 90-tallet av Internett virkelig åpner seg opp for de store massene. [...] Netscape og World Wide Web ga Internett et ansikt. Fra å være en rekke med tegn, ble det et bilde på en dataskjerm” (professor Terje Rasmussen i *Forskerforum* nr. 6 i 2007 s. 22-23). Den militære nytten av nettet var basert på at en bombe ikke kan ødelegge et nettverk der det ikke finnes noe sentralt knutepunkt for kommunikasjonen mellom datamaskinene.

“In 1993, the World Wide Web (WWW) was created: a network of host computers ‘talking the same language’ – the Hypertext Transfer Protocol (HTTP), a ‘hypertext program’ able to distribute text, sound and moving pictures over the Internet. In 1995 it had become the dominating program of its kind with some 300 sites, ‘home pages’, etc. on the Web, presenting companies, authorities, organizations and individuals. By the next year there were four million sites, and the acceleration goes on.” (Rosengren 2000 s. 102)

“World Wide Web (WWW), byname The Web, the leading information retrieval service of the Internet (the worldwide computer network). The Web gives users access to a vast array of documents that are connected to each other by means of hypertext or hypermedia links – i.e., hyperlinks, electronic connections that link related pieces of information in order to allow a user easy access to them. Hypertext allows the user to select a word from text and thereby access other documents that contain additional information pertaining to that word; hypermedia documents feature links to images, sounds, animations, and movies.” (<http://www.britannica.com/>; lesedato 18.12.12) I dette mediet foregår det en eksplisitt form for

intertekstualitet, som skjer implisitt i tradisjonelle tekster (Münker og Roesler 1997 s. 100).

“The WorldWideWeb (W3) is a wide-area hypermedia information retrieval initiative aiming to give universal access to a large universe of documents. [...] The WWW project merges the techniques of information retrieval and hypertext to make an easy but powerful global information system.” (<http://www.w3.org/History/19921103-hypertext/hypertext/WWW/TheProject.html>; lesedato 02.01.13)

“As an open system and archive of reproducible data, the Web invites or allows for instant recontextualization of any information.” (Paul 2015 s. 209)

Veven simulerer andre, tidligere medier, f.eks. radio og TV (Krämer 2000 s. 138). Internett har blitt et “universalmedium” som kan simulere alle andre medier (Neuhaus og Ruf 2011 s. 144).

I november 1990 ble den første WWW-serveren opprettet ved CERN. I 1992 utviklet Marc Andreessen ved National Center for Supercomputing Applications den første nettleseren, kalt Mosaic (Arns 2002 s. 21). Den første hjemmesida skal ha blitt lagd i desember 1993 i Tokyo (Bollmann og Heibach 1998 s. 449). Fra 1993 økte antall nettsider på Verdensveven eksplosjonsaktig. I juni 1993 var det 130 hjemmesider på nettet, mot slutten av 1994 var det ca. 10.000, i 1995 ca. 100.000, mot slutten av 1996 var det ca. 600.000 og mot slutten av 1998 over tre og en halv million nettsider. Rett før årtusenårsskiftet 2000 var det ca. ni og halv million (Ichbiah 2000b s. 9), mens tallet hadde steget til minst 13,2 millioner våren 2000. Samme vår hadde 130 millioner mennesker tilgang til Internett hjemme og 32 millioner på sin arbeidsplass. Omtrent 90 millioner av disse 162 millionene var forholdsvis hyppige brukere som var på nettet gjennomsnittlig tre timer per uke (Zimmer 2000 s. 190). Noen nettdokumenter var svært flyktige, andre stabile, og noen hjemmesider hadde permanente adresser, men ble oppdatert flere ganger per uke eller per dag. En websides gjennomsnittlige levetid var i år 2000 bare 44 dager (Zimmer 2000 s. 184).

“Allerede i world wide webs pionertid ytret brukere seg for egen regning på selvproduserte hjemmesider. En av de internasjonalt kjente nettpersonlighetene, Justin Hall, la ut sin side (www.links.net) første gang i 1994. I dag livnærer Hall seg som journalist og kommentator, og siden hans har opp gjennom årene vokst til en utrolig mangslungen vev av private notater, reisebrev, bilder og essays. I Norge begynte Marianne Evang å skrive dagbok på nettet (huldra.evangel.no) i 1995, og var sikkert en av de første.” (*Morgenbladet* 15.–21. mars 2002 s. 3)

Det har blitt hevdet at det i 1993 fant sted en “Bit Bang” og at det oppstod en ny kommunikasjons-æra (Bollmann og Heibach 1998 s. 413). Internett er annerledes enn andre moderne medier blant annet ved at budskaper kan sendes “fra alle til alle”. Det er et nettverk der brukerne kan skape innholdet og hjelpe hverandre –

samarbeidsprinsippet består i at “noen må jo vite det” uansett hvilket spørsmål du leter etter svar på (Fiévet 1995 s. 134). “Someone must know” har blitt oppfattet som den grunnleggende filosofien bak Internett. Verdensveven brukes til å kommunisere med og hjelpe hverandre. Andre har snarere oppfattet Verdensveven som en enorm kopimaskin, der kopiene ikke lar seg skille fra originalene. Den indiske økonomen og journalisten Rishab Aiyer Ghosh utviklet fra 1994 en teori om “Cooking Pot Markets” (kasserolle-markeder), en form for økonomi som ikke er basert på tilbud og etterspørsel, men på gaver og fri byttehandel, oppmerksomhet og personlig anseelse (Arns 2002 s. 24-25). Slik økonomi ble i utstrakt grad praktisert på Verdensveven.

Forventningene til Internett ble enorme både når det gjaldt sosiale, kulturelle og ikke minst økonomiske aktiviteter og gevinster. Forskere og forfattere hauset opp stemningen med antakelser om nett-demokrati, dotcom-økonomi og multimedial meningsproduksjon i retning virtual reality. Med Verdensveven gjenoppstod for mange den gamle utopien om en medieoffentlighet som fungerer som folks motoffentlighet, der brukerne selv er aktive og kritiske skapere (Vollbrecht 2001 s. 85).

I 2001 var det “bare 378 millioner internettbrukere i en verden av seks milliarder mennesker. USA har alene 161 millioner brukere, Europa har 105, mens Asia-Pacific regionen – med 2/3 av verdens befolkning – bare har vel 90 millioner brukere. Verstingene i internettklassen er landene i Afrika (med unntak av Sør-Afrika), der bare drøye 300 000 er på nett. [...] 17 av de 20 best besøkte domenene befinner seg i USA. De fem største byregionene i USA er vertskap for 38.1 prosent av de 1000 mest besøkte domenene. [...] de 500 største byene, med i overkant av 12 prosent av verdens befolkning, produserer 90 prosent av innholdet på internett. [...] I for eksempel Kina har de tre største byene Beijing, Shanghai og Guangzhou 60 prosent av alle internettbrukerne.” (*Morgenbladet* 11.–17. januar 2002 s. 12)

“I 2006 lå det 161 exabytes med digitale data på nettet. Det er tre millioner ganger mer informasjon enn i alle bøker som noensinne er skrevet. Neste år [dvs. 2010] er tallet ventet å øke til 988 exabytes.” (*A-magasinet* 12. juni 2009 s. 8) Én exabyte er 1 million terrabyte. En terrabyte er 1000 gigabyte og tilsvarer ca. 1 milliard A4-sider med skrift.

Med Verdensveven trer den moderne verdens globalisering av tjenester i virksomhet for fullt (Dufour 1995 s. 95). Det er ikke lenger bare slik at eksport og import får materielle varer til å flyte over landegrensene, men tjenester i tertiærnæringene flyter også. “[F]ra å være et ikke-kommersielt forskerverktøy, er nettet blitt en av verdens største markedsplasser.” (professor Terje Rasmussen i *Forskerforum* nr. 6 i 2007 s. 23). Verdensveven brukes mye til merkevarebygging og produktinformasjon, også om kunstneriske verk: “Now every film has a web page, enticing viewers with plot information, star biographies, games, screen savers, and links to merchandise. Distributors have realized that web surfers will

eagerly create “viral marketing” if they’re allowed to participate in getting the word out.” (Bordwell og Thompson 2007 s. 38) Mens regissøren Peter Jackson spilte inn filmen *King Kong* (2005), sendte han nesten 90 produksjons-dagboknotater til en fanside for filmen.

I mars 2000 la den amerikanske skrekkroman-forfatteren Stephen King sin roman *Riding the Bullet* ut på Verdensveven. Et lavt gebyr var betalingen for å kunne laste ned romanen. Allerede første dag hadde 400.000 oppsøkt nettstedet der romanen var tilgjengelig (Zimmer 2000 s. 17).

Mange har hevdet at Verdensveven legger til rette for emansiperende (frigjørende) mediebruk, etter modell av Hans Magnus Enzensbergers medieteori:

<i>Undertrykkende (repressiv) mediebruk</i>	<i>Frigjørende (emansipatorisk) mediebruk</i>
Sentralt styrte programmer	Desentraliserte programmer
Én sender, mange mottakere	Hver mottaker er en potensiell sender
Immobilisering av isolerte individer	Massemobilisering
Passiv konsumholdning	Deltakernes interaksjon gjennom tilbakemelding
Avpolitiseringsprosess	Politisk læringsprosess
Produksjon gjennom spesialister	Kollektiv produksjon
Kontroll gjennom eiendom eller byråkrati	Samfunnskontroll gjennom selvorganisering

(tabellen over er basert på Enzensbergers bok *Byggekasse til en medieteori*, 1970; gjengitt etter Arns 2002 s. 40).

Verdensveven bryter ned konsumsamfunnets skille mellom produsent og konsument, fordi hver mottaker kan bli sender/forfatter/produsent (Bollmann og Heibach 1998 s. 449). I boka *Communication Power* (2009) bruker sosiologen Manuel Castells betegnelsen “mass self-communication” om muligheten for en global kommunikasjon fra den enkelte Internett-bruker (<http://communication.revues.org/4589>; lesedato 30.10.15). Nettet har blitt beskrevet som en “åpen byggeplass” (Pierre Lévy sitert fra Suter 1999 s. 173).

Som intet annet medium fremmer Internett og Verdensveven pluralisme av standpunkter, meninger, kunnskapsperspektiver og kreative uttrykksformer. Dermed framstår dette mediet som et postmoderne fenomen, fordi det ikke er underlagt noen totalitær instrumentalitet og tankekontroll (Bollmann og Heibach 1998 s. 466). Men gjennom den virtuelle kontakten via nettet kan mye komme til å bli hengende i det uvisse for de som kommuniserer: identitet, geografisk sted, kulturell forankring (Münker og Roesler 1997 s. 312).

Det oppstår ustanselig ad hoc-fellesskap med et kaotisk stemmemangfold (Bollmann og Heibach 1998 s. 179). Ikke minst folk med sterke meninger gjør bruk av dette mediet (s. 179).

”The landmine treaty, for example, was hammered out and promoted largely thanks to the fact that the Web is international and has no gatekeepers.” (Dreyfus 2001 s. 103)

“Høsten 2006 brøt det ut voldsomme demonstrasjoner i Estlands hovedstad Tallin fordi estiske myndigheter flyttet et sovjetisk krigsmonument fra sentrum av den estiske hovedstaden, til en krigskirkegård. Et menneske ble drept, og russiske hackere med utgangspunkt i nasjonalistiske miljøer i Russland lammet nesten all internett-virksomhet i Estland i verdens første cyber-krig rette mot et helt land.” (Dagbladet 22. mai 2009 s. 15)

ROM (= Read Only Members) har blitt brukt som forkortelse for dem som bare leser, og ikke selv skriver på f.eks. diskusjonssider (Weber 2001 s. 97). Disse står i motsetning til RAM (Radical Active Members).

Sosiologen Roland Robertson lanserte begrepet “glokalisering” (og adjektivet “glokal”; det globale og det lokale samtidig). Begrepet brukes om koblingen mellom det globale, enormt store som blir forståelig i det lille, konkrete, på bestemte steder og i eget liv. Begrepet det globale kan også defineres slik at det omfatter fenomener som at dagens ungdom kan følge en live-konsert i New York i ett vindu på skjermen samtidig som de leser om fotballresultater i en norsk lokalavis i et annet vindu.

Nettsamfunnet MySpace “var verdens største nettsamfunn fra 2003 frem til 2008 – da gikk Facebook forbi. Etter det har MySpace mistet flere og flere brukere og er i dag for smågutt å regne. Bare i USA har Facebook ca. 139 millioner besøkende månedlig, mens MySpace er nede i 25 millioner. [...] MySpace appellerte ikke minst til samleren i meg. Jeg samlet venner! Og du verden hvor mange morsomme venner jeg fant: Band, tegneseriefigurer, filmer, kunstnere, forfattere etc, etc. Jeg fikk tusener på tusener. Dessuten kunne jeg opprette så mange hjemmesider jeg ville. [...] Det hjalp veldig at en amerikansk, psykedelisk nettkunstner laget de mest fantastiske profilbilder og bakgrunner for meg.” (Lars Keilhau i *A-magasinet* 16. november 2012 s. 70)

“The serendipity effect” (oppkalt etter eventyret “The Three Princes of Serendip”) betegner det at man tilfeldigvis oppdager noe verdifullt mens man søker etter noe annet (Vollbrecht 2001 s. 95). En slik effekt er vanlig ved bruk av Verdensveven. “As anyone knows who has searched the Internet, abundant information means that we inevitably discover things that we never set out to look for. Serendipity, accidental discovery, is an everyday event. [...] Computers allow us to handle vast quantities of data and enable us to cope with the complexity of the modern world.

But at the same time they produce unexpected side effects. The computer is a serendipity machine leading us into the unknown.” (David Geoffrey Green i <http://www.csse.monash.edu.au/~dgreen/books/serendipity/intro.html>; lesedato 07.01.13)

For at det ikke skal råde fullstendig kaos, anvender de fleste Internett-brukere søkemotorer som kan hente ut relevante dokumenter gjennom en nettleser. En av søkemotorene er Google, et firma som også driver med digitalisering av bøker som blir tilgjengelige på Verdensveven: “Google-gründerne Sergey Brin og Larry Page kunngjorde 14. desember 2004 en tiårig plan for å digitalisere 15 millioner bind med til sammen 4,5 milliarder sider og gjøre dem allment tilgjengelige på Internett.” (*Forskerforum* nr. 7 i 2007 s. 30) “Nettleserene våre har blitt til stadig viktigere deler av livene våre. De hjelper oss å komme ut på den vide webben, hvor vi bruker stadig mer og mer tid. Vi leser nyheter, finner informasjon, ser på videoer og jobber på internett, og med oss har vi hele tiden nettleseren som hjelper oss med å navigere til alle sidene. Med tanke på hvor mye vi bruker nettleseren, er det en selvfølge at vi vil ha den raskeste og beste nettleseren på markedet. Vi vil tross alt få tilgang til informasjonen vi er ute etter på den raskeste og mest effektive måten mulig. Til det har vi i dag en rekke ulike nettlesere å velge imellom, som alle hevder å by på den beste nettopplevelsen du kan finne. Tidligere var det Internet Explorer som regjerte markedet etter at Netscape falt bort, før de igjen møtte konkurranse fra underdoggen Firefox. Da Google valgte å lansere sin egen nettleser, Google Chrome, ble konkurransen enda mer tilspisset, og de tre nettleserne kjemper stadig om å konvertere de andres brukere til sin egen side. I tillegg har vi også norske Opera som har vært i gamet siden 1996, og Apples Safari som har vokst jevnt og trutt de siste årene, i takt med Apples voksende popularitet.” (<http://www.teknofil.no/artikler/hvilken-nettleser-er-raskest/107239>; lesedato 04.01.13)

I 1996 uttalte 91 % av alle i en undersøkelse at de gjerne ville gjøre innkjøp via nettet hvis sikkerhetsrisikoen ble mindre (Münker og Roesler 1997 s. 241). Allerede i 1995 fantes det flere kommersielle nettsider enn sider opprettet av universiteter eller andre statlige organer (Rötzer 1999 s. 193).

“Det internasjonale nyhetsbyrået Reuters anslo i 2007 at ansatte i bedrifter verden over tilbrakte en femtedel av arbeidstiden med personlige aktiviteter, med internett som den klart verste tidstyven. [...] Nettstedet Youtube ble etablert i februar 2005. “Det er en brukergenerert side hvor man kan laste opp videoklipp. Siden er blant de raskest voksende på nettet, og allerede året etter ble 100 millioner klipp sett, og 65 000 nye videoer lastet opp, hver dag.” (*Morgenbladet* 13.–19. mars 2009 s. 29) YouTube “er ufattelig stort, uoversiktlig og utemmet. For hvert minutt øker videobeholdningen med 60 timer. Nei, unnskyld: 72 timer. Tallet var 60 for tre-fire måneder siden. Det betyr at det lastes opp seks måneder med video pr. time, eller nesten 12 år hver dag.” (*A-magasinet* 19. oktober 2012 s. 50)

Det fantes på slutten av 1990-tallet en æreskodeks på Verdensveven (Dery 1997 s. 333), men den kan sies å ha gått delvis i oppløsning. Et eksempel er yoyow-prinsippet (“you own your own words”), som innebærer at det skal gis skriftlig tillatelse fra en opphavsperson før noe fra denne personens nett-dokumenter siteres. Dery opplevde imidlertid at han selv ikke alltid klarte å få kontakt med dem han ønsket, men valgte i disse tilfellene likevel å sitere. Å operere med psevdonym og falsk identitet er også etisk problematisk, men likevel vanlig på Internett.

“Søkemotorer kan arkitektonisk endres for å tilpasses politiske, markedsmessige eller sosiale krefter, slik som tilfellet er i Kina. En sammenligning av søkeresultatene for 316 hendelser i Google og den kinesiske søkemotoren Baidu demonstrerer nettopp det. At Kina sensurerer og filtrerer internett gjennom den såkalte “The Great Fire Wall” (“Den store brannmuren”) er ikke nytt, det interessante her er hvor forskjellig virkeligheten ser ut gjennom to ulike søkemotorer. Artikkelen til førsteamanuensis Min Jiang ved University of North Carolina “The business and politics of search engines: A comparative study of Baidu and Google’s search results of Internet events in China”, publisert i *New Media and Society*, viser også hvordan søkemotorer, særlig Baidu, kan påvirke den kollektive hukommelse ved å utelate kontroversielle hendelser eller personer. [...] er søkemotorer med på å fremheve, synliggjøre, avdekke eller tildekke visse typer informasjon fremfor andre. [...] Når kontroversielle hendelser blir filtrert bort i søkemotorer, kan de også viske bort minnet om disse hendelsene. [...] Fortiden kan viskes ut via søkemotorer i autoritære regimer.” (*Morgenbladet* 4.–10. april 2014 s. 32)

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>